

УДК 930.2.(477.83/.86)“14/17”

Смерека Б. В.

ПОНЯТТЯ «УРОЧИЩЕ» В АКТОВИХ І ФІСКАЛЬНИХ ДОКУМЕНТАХ РУСЬКОГО ВОЄВОДСТВА XV–XVIII ст.

У статті перелічено всі географічні об'єкти, на які в актових та фіскальних документах Руського воєводства могло поширюватися окреслення «урочище». Виокремлено кілька груп таких об'єктів: зниклі села, місцевості, де активно велася господарська діяльність, новозакладені поселення тощо.

Ключові слова: урочища, новозакладені села, зниклі села, історична географія.

Термін «урочище» в наш час вийшов із широкого вжитку. Активно його використовують лише в окремих галузях науки. Так, географи називають урочищем таксономічну одиницю нижчого порядку, що характеризується єдністю ландшафту. Мовознавці застосовують цей термін для означення незаселених об'єктів, зазвичай у сільській місцевості, найменування яких прийнято називати мікротопонімами; археологи – для просторової конкретизації знахідок, знову ж таки у сільській місцевості, де немає інших орієнтирів.

Стосовно історії функціонування терміна зазначимо, що до появи топографічної зйомки це поняття було нерозривно пов'язане із землепорядкуванням, зокрема з практикою окреслення територіальних меж – рівною мірою як тоді, коли йшлося про розмежування земельних угідь населених пунктів, так і тоді, коли проводили демаркацію державних кордонів. Тому термін «урочище» активно використовували в документообігу.

Власне, за «Етимологічним словником української мови», до урочищ належать ті форми ландшафту, що становлять природну межу, а також ділянки, що вирізняються серед навколишньої місцевості певними природними ознаками [4, с. 45]. Подібні формулювання подано і в «Словнику староукраїнської мови

XIV–XV ст.» [14, с. 483], причому в першому випадку укладачі посилаються на тексти двох розмежувань маєностей родини Дідушицьких у Жидачівському повіті, проведених у 1413 і 1430 рр. [13, с. 82–84, № 45; с. 115–116, № 64]. Російський географ Едуард Мурзаєв, досліджуючи етимологію цього терміна в «Словнику народних географічних термінів», пов'язує його з давньоруським *урок* «умова, правило» (звідси: *уректи* «домовлятися»; *урочний* «встановлений, обумовлений, визначений»; *урочник* «межовик, землемір») [12, с. 422–423]. Оскільки як фронтір часто використовували подібні за характером об'єкти: рівчаки, потоки, яри, балки, камені, окремі дерева, – для розрізнення їм присвоювали окремі найменування. Звідси й друге значення терміна «урочище» – це будь-який природний об'єкт із власною назвою.

Дещо по-іншому це поняття трактують польські словники. З «граничним місцем» і межовим копцем пов'язує термін «урочище» Самуель Богуміл Лінде [32, с. 80]. Таке трактування підтверджують документи: «...prout campus et silva praedicti in suis metis et signis alias vrocziſkach...» [35, с. 137–138, № 2098], однак іноді урочищем міг бути пагорб, на якому окремо насипали межовий копець – зокрема, під час розмежування сіл Стубно від Стубенка і Ніновіц у Перемишльській землі: «...inprimis in colle alias

wrociszczu Wroblowa zatoka sippatus est unus scorulus...» [27, с. 652, № 3107]. Словник польської мови за редакцією Вітольда Дорошевського подає доволі екзотичне тлумачення: «місце перед святиною [в давніх слов'ян] або в глибині пуші, пов'язане з культом якогось божества <...> безлюдне місце, таємниче» [38].

Термін «урочище» активно використовували під час укладення поземельних кадастрів Галичини кінця XVIII – початку XIX ст. як означення форми ландшафту (особливо це стосується Йосифінської метрики 1785–1788 рр.), разом із апелятивами «нива», «лука», «сіножать». В окремих випадках це був єдиний термін для окреслення угідь, тобто він міг замінити всі інші, в тому числі названі вище. Наприклад, угіддя села Сопошин (колишня Львівська земля) за першим поземельним кадастром було розділено на 12 урочищ: Чорна Гора, Підліски під Чорною горою і Звіринцем, Загуменки, Лази, Довгі Загори, На Мокрому, Лисі Гірки, Шимковські Нивки, Закутне, В Райському, Коростільне і Копане [24, арк. 172 зв., 173 зв., 174 зв., 175 зв., 176 зв., 178 зв., 180 зв., 181 зв., 183 зв., 185 зв.]. Як бачимо з назв, як урочища визначено і пагорби, і ниви, і заболочені місця.

Чим же було урочище в докадастровий період? Спробуємо в цьому розібратися на прикладі актових і фіскальних документів Руського воєводства. Для порівняння ми звертатимемося до матеріалів інших українських воєводств.

Розпочнемо з найбільш звичного трактування цього поняття: урочище – це природний об'єкт, на місці якого раніше був розташований населений пункт; цей факт зберігся в колективній пам'яті мешканців сусідніх поселень, які перенесли назву зниклого населеного пункту на урочище.

До таких належать, зокрема, фільваркове поле, урочище Торговище в Мервичівській тентуї (заставному володінні) Львівської землі неподалік м. Куликів, згадане в люстрації 1661–1665 рр. Про нього комісари (що керувалися місцевими переказами) писали як про давно зникле село [33, с. 53]. У цьому разі ми можемо говорити, що урочище було раціонально використовувати саме як ріллю, а не для локації нового населеного пункту з огляду на високу щільність оселення цих теренів. Давні села Брониця і Журавків [33, с. 79] у Жидачівському старостві, Гаврилів Камінь і Ляхово [34, с. 90, 91] в Коломийській королівщині названо в ревізії 1661–1665 рр. незаселеними урочищами. Їх нікому було заселяти через воєнні лихоліття середини XVII ст.

Назви урочищ могли вказувати на місце існування давніх монастирів. Низку таких найменувань наводив дослідник Василь Інкін для Перемишльської землі: «Монастир, званий Городище» (у місці впадіння Черхави в Тисменицю біля с. Велика Озимина), «пустка, звана Монастир» поблизу с. Черхава і «Монастир» неподалік с. Ляшки [8, с. 94].

Врешті, урочище могло існувати на місці давнього занедбаного фільварку (урочище Кругель у Перемишльському старостві) [6, с. 166–167].

Загалом, подібних найменувань у Руському воєводстві виявлено небагато. Особливо це помітно в порівнянні з Подільським воєводством, де відсоток зниклих поселень сягав чверті від загальної кількості зафіксованих у джерелах ранньомодерної доби (24,55 % [9, с. 166–167]). У Руському воєводстві таких було значно менше (від 5 у Львівській землі до 15 % у Жидачівському повіті) [15, с. 74], що було почасти пов'язано з поширеною практикою відновлення занедбаних осель.

Отож на Поділлі, де згадані явища проявили себе значно рельєфніше [лише в Барському старостві див.: 2, с. 18–19, № XII; 2, с. 208, № CVI – регест: 36, с. 164, № 2812; 2, с. 207, № CV – регест: 36, с. 164, № 2810; 3, с. 307, № CLII; 3, с. 11, № IX; 3, с. 49, № XXIX; 3, с. 354, № XXXIII; див. також статі М. Крикуна: 10, с. 420, 439–440; 11, с. 386–387, 389], трактування поняття «урочище» як зниклого (занедбаного) поселення було основним. Однак трапляються й винятки. Так, Микола Крикун наводить фрагмент листа (серпень 1730 р.), в якому управитель Меджибізького маєтку Ян Десьє, що на початку XVIII ст. займався його оселенням, писав до Марії Зоф'ї Сенявської, що «осаджує вже четверте село на урочищах», де «ніколи, навіть в краді часи не бувало... ні хатини, ні людини (курсив мій. – Б. С.)» [10, с. 430].

Власне, друге, не менш поширене значення терміна «урочище» – природний об'єкт, що раніше ніколи не був населеним пунктом, але має власне найменування. Це трактування розділимо на два окремих:

– незаселений об'єкт, що до моменту фіксації в документі у статусі урочища ніколи не був населеним пунктом, але згаданий у контексті осадження нового поселення;

– незаселений об'єкт, що до моменту фіксації в документі у статусі урочища ніколи не був населеним пунктом і не став ним упродовж усього періоду, коли фіксувався в документах.

Сліди перших треба шукати в локаційних привілеях. Огляд відповідних актів, однак,

засвідчує, що замість терміна «урочище» в них використано апелятив «пустка». Зокрема, в Сяноцькій землі у 1444 р. король Владислав Варненчик надав Заньку Волоху пустку Тернове поле, де у 1537 р. локаційним привілеєм було осаджено села Тернава Верхня і Нижня [37, с. 58]. Аналогічні приклади можемо навести для інших земель Руського воєводства: Перемишльської (де, зокрема, 25 лютого 1425 р. Василю, Ігнату, Ходку і Янку Осерховичам було надано пустку над р. Черхава з дозволом локувати село [39, с. 176, № 1979]) і Львівської (тут на пустках були закладені Вербіж (1435 [25, с. 75–76, № XLV]), Кунин (1549 [16, с. 284–286]), Луб'яна (1431 [20, с. 667–671]), Поршна (1566 [21, с. 1693–1698; 17, с. 160]), Ясницька (1451 [26, с. 171–172, № СХХХІ]). Термін «пустка» вважається синонімічним «урочищу», хоча документальних підтверджень цьому, на зразок формулювань «*desertum seu uroczysko*», ми відшукали небагато («*Vastitas seu uroczyszczce Lachowo*» [34, с. 91]; «...*aliis locis desertatis, seu uroczyskom, in silvis Bratucicensibus et Mokrzcyscensibus...*» (1519 [29, с. 130, № CIV]); «*Locus vacuus alias pustynia seu uroczysko Wschochi sive Roszochy*» (1558 [36, с. 132, № 2165]); «*locus desertus Vroczysko Rzemienna*» (1563 [36, с. 164, № 2810]). До того ж обидва поняття могли бути протиставлені одне одному («*Rozniatowka iest to pole albo uroczyszczce, ale puste...*» [34, с. 153]).

Лише в документі 1557 р., яким городоцький староста і подільський воєвода Ян Мелецький надавав дозвіл на осадження с. Вишенька в Городоцькому старостві, при окресленні території для локації фігурує урочище Дерев'янка [19, с. 661].

Окрім локаційних привілеїв, урочища як потенційні місця для оселення згадано в матеріалах люстрацій. У ревізії Кам'янецького староства 1564–1565 рр. комісари вказували на два урочища в місцевих лісах – Середній Став і Стремінь, як на такі, що годяться для оселення [7, с. 330]. До того ж згадувалося про наявність водойми, млина і, що важливо, слабку залісненість («[В Середньому Ставі] було б [добре осадити] сільце, <...> бо є діброва нікчемна, була б [також] рілля добра, викопавши березину, і лук би досить було» [7, с. 330]). Тут важливо уточнити, що останнє було природним явищем, а не наслідком активної вирубки. Масова експлуатація лісових масивів і поява поселень на місці промислів (руд, гут, поташевих майданів) стали звичними лише з XVIII ст. На момент проведення люстрації зауваги комісарів про урочище

зі слабкою залісненістю мали стати сигналом для локації класичного рільничого села.

Повертаючись до співвідношення понять «пустка» і «урочище», зауважимо, що, подібно як у локаційних привілеях певні форми ландшафту названо лише «пустками», були документи, де так само виключно вжито термін «урочище». Цікавим у цьому контексті є акт розмежування Польського королівства від Великого князівства Литовського у 1546 р. [1, с. 46–127]. У тексті слово «урочище» згадано 248 разів. Чимало з них окреслювали місцевості, де через певний час виникли села з аналогічними або схожими назвами. Зокрема, на ділянці кордону між Волинським воєводством та Львівською і Галицькою землями Руського воєводства такими були: Бовдури (Брд ЛО; «мѣсто называють врочищомъ Болдарь») [1, с. 105]; Берлин (Брд ЛО; «полемъ врочищомъ Бренымъ») [1, с. 106]; Смільне (Брд ЛО; «долины, которую называють врочищомъ Смолною») [1, с. 108]; Ігровиця (Трн ТО; «повышей Игровицы врочища») [1, с. 113]; Плотича (Трн ТО; «долины врочища Плотичого») [1, с. 116], а також Безодня (Рдв РО; «которую гору называють Узводнемъ») [1, с. 105]; Лев'ятин (Рдв РО; «ръкою уверхъ до крыницы Гливятинки») [1, с. 108]; Суходоли (Брд ЛО; «дорогою, которую зовуть Суходоль») [1, с. 108]; Дранча (тепер Дружба, Рдв РО) «черезъ поле Красное до горы Дранчы» [1, с. 108]; Бзовиця (Збр ТО; «черезъ гору до долины, которую зовуть Бзовичи») [1, с. 114].

Що могло являти собою урочище як форма ландшафту? Вище ми згадували про ріллю Торговище. Незважаючи на синонімічність понять «урочище» і «пустка», все ж більшість згаданих у джерелах урочищ належали до тих, що тією чи іншою мірою були пов'язані з господарською діяльністю селян. Якщо поле – то рілля (урочища Поберестя (*Poberescze*) і В Карповому Гаю (*W Carpiowom gaiu*) в Галицькому старостві [5, с. 55]; Галки неподалік Дрогобича (*Halki*) [5, с. 220], Шумське (*Schumskie*) біля Перемишля [6, с. 75]; Звиняче (*Zwiniacze*) біля Судової Вишні [6, с. 88], Дубовець (*Dubowiec*) неподалік с. Пуків у Галицькій землі [34, с. 140], Вербиця (*Wierzbica*) у Хелмській землі [34, с. 209]); якщо водойма – то ставок (урочище Мільче (*Mielcze*) біля с. Босько в Сяноцькому старостві [6, с. 297]) або та ділянка ріки, де в її долині були сіножаті (неназвані урочища в Снятинському старостві [5, с. 39]; урочище Шулеве (*Schuliewie*) в Галицькій королівщині [5, с. 82]; Сигла (*uroczisku Sichlim*), Бистра (*uroczisku Bistrey*) і Липникова (*uroczisku Lipnikowa*) [5, с. 212], а також низка

неназваних урочищ біля сіл Стебник і Болехівці в Дрогобицькому старостві [5, с. 221]; урочище Мітвиця (*Mithwicza*) і Осиковець (*Ossikowicz*) біля с. Вільшаник в Озиминській волості [5, с. 301]; урочища На Острівці і На Кутині між селами Малий Дорошів і Гряда на північ від Львова [22, арк. 233–235].

Урочищем міг бути й промисловий об'єкт. До таких зараховуємо місцевість Новицю в Долинському старостві, названу в люстрації 1564–1565 рр. «вікном» («Okno drugie albo studnia» [6, с. 69]), тобто свердловиною, родовищем солі (*fenestra salis*) [8, с. 62]. Хоча ревізори уточнювали, що «там первісно село було, тим іменем назване, але його поля до Долини додано для пасовищ» [6, с. 67], до цього в джерелах Новицю згадано як гору з родовищем солі («...fontes salis in montibus nostris Nowicza et Wtrop...» [31, с. 202, № DCCCXCVII]). Подібно до Новиці, в тому самому старостві урочищем було пусте вікно Надіївці (*Nadzieiowcze*) [6, с. 70].

Якщо йшлося про ліс – то про невеликий, або ж таку його ділянку, що активно розроблялася, зокрема про копані – новозорані поля на місці викорчуваних лісів (урочища Баранків Ліс, Під Лисою Горою, На Лисій Горі, В Лісі За Соколом в Галицькому старостві [5, с. 56]), про місця заняття бортництва (неназвані урочища біля сіл Єльна і Вежавіце в Лежайському старостві Перемишльської землі [6, с. 176] та «у лісах і борах за рікою Бугом» у Кам'янецькій королівщині [7, с. 334]), або про місця відгодівлі свиней жолудями (в інвентарі Львівського староства 1558 р. в цьому контексті перелічено урочища-діброви в околицях королівських сіл – Домашній Ліс біля Смерекова, Круглий Ліс, Мокрець, Деревний, Пустельник, Старий Липовий поблизу Вороцова, Гараєць біля Страдча [28, арк. 41]). Урочищами могли бути й великі ліси (Лухів, Селятин, Гірки, За Сажиною, За Трембосвією, За Березою («...kilka wrocisk, liassow wielkich, iedno zową Łuchowem, drugie Sielatinem, trzecie Gorkami, czwarte Za Sarziną, piathe Za Trzęboszwią, sosie Za brzoza...»)) в Лежайському старостві [6, с. 202]).

Нарешті, третє значення терміна «урочище» в ранньомодерний період – нещодавно закладене поселення, що на момент згадки в окресленому статусі лише реалізовувало свій осадничий

потенціал. Тут можна згадати урочище Горбулю (*Harbula*) [23, с. 1159] у Львівській землі, зафіксоване в недатованому фрагменті інвентаря Комарнівської маєтності (ймовірний час укладення – третя чверть XVII ст.). Поселення заклав кальвакатор (учитель верхової їзди, берейтор) Кшиштоф із наданих йому власниками маєтності Остророгами угідь на північ від Комарна в долині р. Верещиці. Луки в урочищі Горбуля, вочевидь, засівали вівсом (найбільш вологолюбним злаком) на фураж. Для кращого загосподарення з ініціативи Кшиштофа тут було побудовано кілька хатин і облаштовано пасіку. Таким чином, урочищем було назване квазіпоселення.

Подібним квазіпоселенням, на нашу думку, була місцевість Рудне Ложисько, згадана в контексті поділу маєтностей, що відбувся у 1511 р. між доньками Пьотра Сенінського Анною і Ядвігою [30, с. 402–404]. Нарівні з повноцінними поселеннями Рудне Ложисько фігурувало як об'єкт успадкування і, що важливо, було розділене між сестрами навпіл. Тож припускаємо, що на момент поділу угідь там була інфраструктура – така, як, наприклад, в урочищі Женів біля Глинян (*Zeniowo*; тут був млин і ставок), що у 1569 р. Сигізмунд Август надав у володіння львівському міщанину, вірменину Захарії Стефановичу та його дружині [18, с. 150–152].

Підсумовуючи, зауважимо, що урочище – не єдиний термін з лексики ранньомодерних актових і фіскальних документів, що не мав чітко окресленого значення в цей період і використовувався довільно. Наприклад, до кінця не з'ясованим залишається питання щодо ієрархії співвідношень між поняттями «дворище», «село», «лан» тощо. У будь-якому разі різними значеннями терміна «урочище», який міг позначати і занедбаний пустир, і новозакладене поселення, ми можемо протиставити єдність функціональності всіх тих об'єктів, які в писемних документах зафіксовано під подібним окресленням. Ідеться про чітко окреслений простір, що перебував у тісному зв'язку з тогочасними мешканцями сіл та (меншою мірою) міст – через повсякденну діяльність останніх (як господарського об'єкта, природного бар'єра між земельними угіддями) та/або через колективну пам'ять громади завдяки усним переказам про місцевість, що в цій пам'яті відклалися.

Скорочення

Брд – Бродівський район
Збр – Зборівський район
ЛЮ – Львівська область
РО – Рівненська область

Рдв – Радивилівський район
ТО – Тернопільська область
Трп – Тернопільський район

Список джерел та літератури

- Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемый при управлении Виленского учебного округа : [в 14 т.] – Вильня : Печатня Губернского правления, 1867. – Т. 1. – X + 410 с.
- Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов, при Киевском, Подольском и Волынском Генераль-Губернаторъ : [в 37 т.] (далі – АЮЗР). – Ч. 8. – Т. 1 : Матеріали для історії мѣстного управління въ связи с исторією сословной організації. Акты Барскаго староства XV–XVI ст. / Подъ ред. М. С. Грушевскаго. – Киев : Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира (В. І. Завадзкаго), 1893. – II + 126 + 372 с. + 1 л. табл.
- АЮЗР. – Ч. 8. – Т. 2 : Матеріали для історії мѣстного управління въ связи с исторією сословной організації. Акты Барскаго староства XVII–XVIII ст. / Подъ ред. М. С. Грушевскаго. – Киев : Типографія Императорскаго Университета Св. Владимира (В. І. Завадзкаго), 1894. – 274 + 497 с.
- Етимологічний словник української мови : у 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 2012. – Т. 6 : У–Я / уклад.: Г. П. Півторак та ін. – 568 с.
- Жерела до історії України-Руси / Археографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка : [Т. 1–8, 12, 16, 22]. – Т. 1 : Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. 1. Люстрації земель Галицької і Перемиської / під ред. М. Грушевського. – Львів : Накладом Наукового товариства імені Шевченка, 1895. – 312 с.
- Жерела до історії України-Руси... – Т. 2 : Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. 2. Люстрації земель Перемиської і Сяноцької / під ред. М. Грушевського. – Львів : Накладом Наукового товариства імені Шевченка, 1897. – 315 с.
- Жерела до історії України-Руси... – Т. 3 : Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. 3. Люстрації земель Холмської, Бельзької й Львівської / під ред. М. Грушевського. – Львів : Накладом Наукового товариства імені Шевченка, 1900. – 584 с.
- Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях: історичні нариси / В. Ф. Інкін ; [упорядкування та наукова редакція Миколи Крикуна]. – Львів : Добра справа, 2004. – I–XX + 420 + XXI–CII с. – (Серія «Монографії», т. 2).
- Крикун М. Кількість і структура поселень Подільського воєводства в першій половині XVII століття / Микола Крикун // Подільське воєводство у XV–XVIII століттях : статті і матеріали. – Львів, 2011. – С. 155–330. – (Українознавча наукова бібліотека НТШ. Число 30).
- Крикун М. Колонізація Подільського воєводства в першій половині XVIII століття / Микола Крикун // Подільське воєводство у XV–XVIII століттях : статті і матеріали. – Львів, 2011. – С. 419–448. – (Українознавча наукова бібліотека НТШ. Число 30).
- Крикун М. Стан заселеності Подільського воєводства наприкінці XVII століття / Микола Крикун // Подільське воєводство у XV–XVIII століттях : статті і матеріали. – Львів, 2011. – С. 379–398. – (Українознавча наукова бібліотека НТШ. Число 30).
- Мурзаев Э. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – Москва : Мысль, 1984. – 653 с.
- Розов В. Українські грамоти. – Т. 1 : XIV в. і перша половина XV в. – Київ, 1928. – 4 + 176 + 75 + IX с. – (Історично-Філологічний Відділ Української Академії Наук, Збірник № 63).
- Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. Т. 2 : Н–О (5827 слів) / ред. тому: Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – Київ : Наук. думка, 1978. – 592 с.
- Смерека Б. Зниклі поселення Львівської землі Руського воєводства у XVI–XVIII ст. та специфіка їх ідентифікації у фіскальних джерелах / Б. В. Смерека // Український історичний збірник / голов. ред. Т. Чухліб. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. – Вип. 18. – С. 62–80.
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАУЛ). – Ф. 9 (Львівський гродський суд, м. Львів). – Оп. 1. – Спр. 33 (Чистова книга вписів угод, 1555–1556 pp.). – 730 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 333 (Чистова книга донесень, 1566–1569 pp.). – 778 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 347 (Чистова книга донесень, 1590–1591 pp.). – 1280 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 348 (Чистова книга донесень, 1592–1593 pp.). – 1684 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 366 (Чистова книга донесень, 1612 p.). – 950 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 419 (Чистова книга донесень, 1667 p.). – 1218 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 608 (Чистова книга донесень, 1769 p.). – 1512 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 615 (Чистова книга донесень, 1752 p.). – 1752 с.
- ЦДАУЛ. – Ф. 19 (Йосифінська метрика). – Оп. XIX. – Спр. 275 (Метрика с. Сопошин, 1785 p.). – 190 арк.
- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego. Wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego : [w XXV tt.] (далі – AGZ). – Т. 2 / [oprac. Oktaw Pietruski, Xawery Liske]. – Lwów : Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1870. – VII + 287 s.
- AGZ. – Т. 5 : Dyplomatoryusz / [oprac. Oktaw Pietruski, Xawery Liske]. – Lwów : Drukarnia narodowa W. Manieckiego, 1875. – VI + 293 s.
- AGZ. – Т. 19 / [oprac. Oktaw Pietruski, Xawery Liske]. – Lwów : drukarnia E. Winiarza, 1906. – XXXIV + 855 s.
- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Archiwum Skarbu Koronnego, Dz. LVI (Inwentarze Starostw. 1495–1795), sygn. L-1/II, 83 k.
- Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie wydane przez Bronisława Gorczaka konserwatora tegoż archiwum [w 7 tt.]. – Tom V : 1513–1547, wraz ze spisem chronologicznym dokumentów do t. I–V. – Lwów : nakładem właściciela z drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich pod zarządkiem Juliusza Birkenmaiera, 1897. – X + XXI + 456 + CXVI s.
- Barącz S. Kronika Oleska / Sadok Barącz // Towarzystwo duchowieństwa katolickiego. – Tarnopol, 1864. – Т. 1. – С. 396–504.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski. – Т. 3 : 1333–1386 / Wydał i przypisami objaśnił dr. Franciszek Piekosiński. – Kraków : Nakładem Akademii Umiejętności Krakowskiej. W Drukarni „Czasu” Fr[anciszka] Kluczyckiego i sp[ółki] pod zarządkiem Józefa Łakocińskiego, 1887. – XXXII + 480 s. (Wydawnictwa Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie, Nr. 37).
- Linde S. B. Słownik języka polskiego : [w 6 tt.] / Samuel Bogumił Linde. – Т. VI : U–Z. – Warszawa : u Autora i w Drukarnie Xięży Pijarów, 1814. – LXL + 1080 s.
- Lustracja województwa ruskiego 1661–1665. – Cz. II : Ziemia lwowska / [wydał E. i K. Arłamowscy]. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974. – IX + 216 s. – (Lustracje dóbr królewskich XVI–XVIII wieku. Województwo ruskie).
- Lustracja województwa ruskiego 1661–1665. – Cz. III : ziemia halicka i chełmska / [wydał E. i K. Arłamowscy i W. Kaput]. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976. – XII, 303 s. – (Lustracje dóbr królewskich XVI–XVIII wieku. Województwo ruskie).
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur,

- contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski : [Vol. V] (dale – MRPS). – Pars III. Alexandri regis tempora complectens (1501–1506). – Varsoviae : Typis officinae C. Kowalewski, MCMVIII. – 303 s.
36. MRPS. – Pars V. Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572). – Volumen 1-um. Acta cancellariorum (1548–1572). – Varsoviae : Typis officinae C. Kowalewski, MCMXIX. – 255 s.
37. Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu / A. Fastnacht, A. Fastnacht-Stupnicka, A. Gąsiorowski. – Brzozów : Muzeum Regionalne Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Brzozowie, 1991. – Cz. 2 : A–I. – 176 s.
38. Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego. Hasło “Uroczysko” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/uroczysko;5512266.html>. – Назва з екрана.
39. Zbiór dokumentów małopolskich. – Cz. 7 : Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434 / wydali Stanisław Kuraś, Irena Sułkowska-Kurasiowa. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1975. – XXXI + 438 s.

B. Smereka

THE TERM “NATURAL BOUNDARY” (“UROCHYSHCHE”) IN THE ACTS AND FISCAL DOCUMENTS OF RUS’ VOIVODESHIP IN THE 15th–18th CENTURIES

The article explores the functioning of the term the “natural boundary” (“urochyshe”) in historical documents. Specifically, the author analyzed all the geographic objects in the Rus’ voivodeship, for which the term of “natural boundary” (“urochyshe”) is employed in the acts and in the contemporary fiscal documents. As a result, the author has managed to expand the meaning of the term that traditionally presupposed a natural object, where previously some populated place (e.g. a village or a monastery) was located. The author points out that the names of the disappeared locations were preserved in the collective memories of the inhabitants in the surrounding settlements, and that in this way these names were transferred to the “natural boundaries” (“urochyshe”). The article also describes how the “natural boundary” (“urochyshe”) could look as a landscape format embracing disappeared villages, agriculture activity areas, and newfound villages. Providing a variety of meanings for the term of “natural boundary” (“urochyshe”), the author points out that all of them are united with the following characteristic features: clearly defined space that was in some way acquired by the inhabitants of the local villages and (to a lesser extent) towns. These inhabitants acquired the mentioned space in the course of their everyday life activities (as an economic object or as a natural barrier in between the agriculturally used areas) and/or the collective memory of a community.

Keywords: natural boundaries (urochyshe), newfound villages, disappeared villages, historical geography.

Матеріал надійшов 28.03.2017